

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЖОРСТКОСТІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄВРОПИ

©2026 **АНДРЕНКО О. А.**

УДК 336.221.4:519.237

JEL: C38; H21; H25

Андренко О. А. Порівняльна оцінка фіскальної жорсткості податкових систем країн Європи

У статті досліджено проблематику порівняльної оцінки податкових систем країн Європи в умовах трансформації державних фінансів України та її євроінтеграційного курсу. Обґрунтовано необхідність удосконалення методології вимірювання податкової конкурентоспроможності з огляду на обмеження чинних міжнародних рейтингів, зокрема The International Tax Competitiveness Index (ITCI), орієнтованого переважно на країни ОЕСР. Метою дослідження є розроблення альтернативного інтегрального підходу до оцінки систем оподаткування країн Європи та формування висновків щодо реформування податкової системи України. Запропоновано модель інтегральної оцінки на основі ітераційного методу головних компонентів, що дозволяє агрегувати показники ключових ставок (податку на прибуток підприємств, ПДФО та ПДВ) у єдиний індекс із мінімізацією похибок і спрощенням алгоритму розрахунків. Практичну реалізацію моделі здійснено засобами MS Excel із використанням VBA. Результати оцінки засвідчили залежність рейтингової позиції країни від рівня номінальних ставок, передусім граничної ставки ПДФО. Лідерами визначено країни з помірним прямим оподаткуванням, тоді як високі ставки ПДФО знижують інтегральний індекс незалежно від рівня ПДВ чи корпоративного податку. Україна посідає відносно високі позиції завдяки помірним ставкам, проте її конкурентоспроможність обмежується інституційними чинниками, зокрема складністю адміністрування та непередбачуваністю застосування норм. Встановлено, що підвищення конкурентоспроможності податкової системи не забезпечується механічним зниженням ставок і не гарантує зростання бюджетних надходжень. Обґрунтовано, що в умовах воєнних і післявоєнних фіскальних обмежень модель «10-10-10» не має достатнього доказового підґрунтя щодо підвищення ефективності системи оподаткування. Доведено, що стратегічним напрямом реформування має бути модернізація адміністрування, цифровізація, розширення податкової бази та зменшення рівня тінізації економіки із забезпеченням збалансованості фіскальної та стимулюючої функцій податкової системи.

Ключові слова: податкова система; інтегральний індекс; метод головних компонентів; країни Європи; податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; податкова реформа.

Рис.: 5. **Табл.:** 1. **Формул.:** 2. **Бібл.:** 19.

Андренко Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та безпеки бізнесу, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Черноглазівська, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: Olena.Andrenko@kname.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1414-5916>

UDC 336.221.4:519.237

JEL: C38; H21; H25

Andrenko O. A. A Comparative Assessment of the Fiscal Rigidity of Tax Systems in European Countries

The article examines the issues of comparative evaluation of tax systems in European countries in the context of the transformation of Ukraine's public finances and its European integration course. The necessity of improving the methodology for measuring tax competitiveness is substantiated, taking into account the limitations of current international rankings, in particular The International Tax Competitiveness Index (ITCI), which is primarily oriented toward OECD countries. The aim of the study is to develop an alternative integrated approach to assessing the taxation systems of European countries and to formulate conclusions regarding the reform of Ukraine's tax system. A model of integrated assessment based on the iterative principal component method is proposed, which allows for the aggregation of key rate indicators (corporate income tax, personal income tax, and VAT) into a single index with the minimization of errors and simplification of the calculation algorithm. The practical implementation of the model is carried out using MS Excel with VBA. The assessment results confirmed the dependence of a country's ranking position on the level of nominal rates, primarily the marginal personal income tax rate. Leading countries are those with moderate direct taxation, while high personal income tax rates reduce the overall index regardless of the VAT or corporate tax levels. Ukraine holds relatively high positions due to moderate rates, but its competitiveness is limited by institutional factors, particularly the complexity of administration and unpredictability in the application of regulations. It was found that increasing the competitiveness of the tax system is not ensured by a mechanical reduction of rates and does not guarantee growth in budget revenues. It is substantiated that under wartime and postwar fiscal constraints, the «10-10-10» model does not have sufficient evidence to support an increase in the efficiency of the taxation system. It has been proved that the strategic direction of reform should be the modernization of administration, digitalization, expansion of the tax base, and reduction of the level of shadow economy while ensuring the balance of the fiscal and stimulating functions of the tax system.

Keywords: tax system; integral index; principal component method; European countries; corporate income tax; personal income tax; value-added tax; tax reform.

Fig.: 5. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 19.

Andrenko Olena A. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Business Security, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Chornohlazivska Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: Olena.Andrenko@kname.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1414-5916>

В умовах повномасштабної війни та глибокої трансформації державних фінансів питання ефективності податкової системи України набуває стратегічного значення. За оцінками експертів Centre for Economic Policy Research, військова агресія спричинила істотне скорочення бюджетних доходів на фоні зростання витрат на оборону та соціальну підтримку населення, що призвело до формування значного фіскального дисбалансу, який наразі компенсується міжнародною допомогою [1, с. 11].

Післявоєнне відновлення України потребує не лише фінансових ресурсів, а й модернізації податкової системи з урахуванням принципів ефективності, нейтральності та конкурентоспроможності, притаманних країнам Європейського Союзу. У цьому контексті особливої актуальності набуває комплексна порівняльна оцінка податкової системи України відносно європейських країн.

Незважаючи на наявність значної кількості міжнародних рейтингів і методик оцінювання податкових систем, проблема вибору індикаторів, способів агрегування показників та інтерпретації результатів залишається дискусійною. Це зумовлює необхідність критичного аналізу існуючих підходів та уточнення методологічних засад оцінки конкурентоспроможності податкових систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені аналізу та оцінці податкових систем, можна умовно поділити на дві категорії. До першої категорії належать оглядові роботи, у яких достатньо повно охарактеризовано податкові системи країн світу та наведено результати рейтингової оцінки рівня їх конкурентоспроможності. Зокрема, слід відзначити дослідження Андрущенка В. і Тучак Т. [2], Фаренюк Н. [3], у яких висвітлено проблеми розвитку податкових систем країн світу. Хачатурян В. [4] дослідив особливості формування податкової бази, структуру податкових надходжень, рівень податкового навантаження та механізми податкового адміністрування в країнах ЄС. Особливу увагу приділено гармонізації податкових норм у межах ЄС, застосуванню прогресивних і пропорційних ставок оподаткування, відмінностям у корпоративному оподаткуванні та інструментам стимулювання інвестиційної активності.

У статті Сташук О. та Маслової Р. [5] проведено порівняльний аналіз податкової системи України та країн Європейського Союзу за основними податками в контексті євроінтеграції та воєнних викликів, що дало змогу визначити її конкурентні позиції та ключові дисбаланси. Обґрунтовано напрями вдосконалення податкової політики України з метою підвищення фіскальної стійкості, ефективності адміністрування та адаптації до європейських

стандартів. У дослідженні Мацедонської Н. [6] здійснено порівняльний аналіз моделей оподаткування країн ЄС, США, Японії та країн Скандинавії з акцентом на структуру податкових надходжень, прогресивність ставок і механізми адміністрування. Обґрунтовано напрями адаптації зарубіжного досвіду для України з урахуванням необхідності цифровізації, підвищення прозорості та зміцнення податкової дисципліни.

В огляді Islamli J. [7] проаналізовано загальні тенденції та національні особливості податкових систем країн Європейського Союзу, що відображають економічні та соціальні моделі їх розвитку. Показано, що, попри збереження відмінностей у структурі ставок, податковій базі та механізмах адміністрування, країни ЄС орієнтуються на забезпечення сталого економічного зростання, соціального захисту та підвищення інвестиційної привабливості. Особливу увагу приділено процесам гармонізації податкових норм, цифровізації податкового адміністрування та впровадженню екологічних податків як інструментів підвищення конкурентоспроможності та «зеленої» трансформації економіки.

До другої категорії належать наукові дослідження, у яких запропоновано нові методичні підходи до оцінки податкових систем. Таких робіт відносно небагато, оскільки понад десять років тому було розроблено модель The International Tax Competitiveness Index (ITCI), яка визначає ступінь відповідності податкової системи країни вимогам Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) за двома ключовими критеріями: конкурентоспроможністю та нейтральністю [8].

Результати застосування моделі ITCI можна розглядати як еталонні, однак вони можуть бути предметом критики через ігнорування особливостей економічного розвитку окремих країн, вибір певних показників, їх значну кількість та специфіку методів обробки інформації для формування інтегрального індексу конкурентоспроможності податкової системи. Тому, незважаючи на те, що щорічна оцінка країн за допомогою ITCI є найбільш авторитетною, окремі дослідники вказують на її обмеження та пропонують альтернативні методичні підходи до інтегральної оцінки.

У монографії Олейнікової Л. [9, с. 414–415] запропоновано методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності податкової системи країни, який передбачає використання як експертних оцінок, зокрема міжнародних рейтингів, так і статистичних показників, що характеризують податкове навантаження на суб'єктів господарювання та умови ведення бізнесу. Для прогнозування перспектив розвитку конкурентоспроможності подат-

кової системи запропоновано інтегральний показник, який враховує дванадцять індикаторів.

Автори дослідження [10] розкривають теоретичні підходи до співвідношення податкової конкуренції та податкової гармонізації, демонструючи подвійний характер цього процесу: з одного боку, він сприяє підвищенню ефективності податкових систем, а з іншого – створює ризики скорочення податкових надходжень і виникнення «гонки до низу». Для оцінки конкурентоспроможності податкових систем запропоновано багатокритеріальну методику, що базується на використанні кореляційно-регресійного аналізу, критерію Фішера та методу мультиплікативної згортки. Рівень міжнародної податкової конкурентоспроможності визначається на основі 17 індикаторів як інтегральний показник, що враховує процедурні, інституційні, морально-етичні та економічні компоненти.

Стаття Фролової Н. [11] присвячена оцінці міжнародної конкурентоспроможності системи оподаткування прибутку підприємств на основі методології ІТСІ. Результати розрахунків показали, що Україна з показником 55 балів могла б посісти 24 місце серед країн ОЕСР. Це свідчить про наявність окремих конкурентних переваг податкової системи, зокрема помірної ставки податку на прибуток підприємств (18%). Водночас отриманий результат вказує на наявність суттєвих структурних проблем, пов'язаних із недосконалістю амортизаційної політики, складністю податкового адміністрування та обмеженою нейтральністю податкових правил, що знижує загальний рівень податкової конкурентоспроможності країни.

Україна, як і більшість країн з економіками, що розвиваються, наразі не входить до переліку 38 країн ОЕСР, для яких офіційно розраховується індекс ІТСІ, тому для неї можливе лише орієнтовне (попереднє) визначення цього показника. Згідно з результатами, наведеними у статті [12], у 2023 році Україна могла б увійти до першої десятки країн за рівнем конкурентоспроможності податкової системи та посісти 11 місце за рівнем

окупності капітальних витрат, що формує потенційні передумови для активізації інвестиційних процесів у післявоєнний період.

Проведений огляд досліджень, присвячених аналізу та оцінці податкових систем провідних країн світу, дозволяє зробити висновок про необхідність подальшого вдосконалення економіко-математичних моделей з метою підвищення достовірності та обґрунтованості отриманих результатів.

Мета дослідження полягає в розробленні альтернативного методичного підходу до оцінки систем оподаткування країн Європи та обґрунтуванні напрямів реформування податкової системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Індекс міжнародної податкової конкурентоспроможності (ІТСІ) визначає позиціонування кожної з 38 країн ОЕСР за рівнем податкової конкурентоспроможності на основі 42 показників, згрупованих у п'яти категоріях (рис. 1) [13, р. 57].

Кожна категорія містить кілька підкатегорій, які, своєю чергою, включають набори якісних та кількісних показників.

На думку автора дослідження, «незважаючи на очевидні позитивні аспекти, такі як системність, послідовність, інформативність, методологія розрахунку ІТСІ має ряд недоліків:

- ✦ занадто велика кількість показників призводить до випадкових помилок у розрахунках балів підкатегорій, що впливає на достовірність загального результату;
- ✦ методика розрахунку балів у підкатегоріях, що містять кілька показників, викликає сумніви. Наприклад, у підкатегорії «відшкодування витрат» (перенесення збитків з поточного року на попередні роки, а також з минулих років на майбутні періоди (2 показники)); капітальні амортизації машин, промислових будівель та нематеріальних активів виражаються як відсоток наведеної вартості, яка списується протягом терміну служби необоротного активу (3 показники);

Рис. 1. Складові ІТСІ

Джерело: складено на основі [13, р. 57].

оцінка методу вибуття товарно-матеріальних запасів (1 показник); виключення з бази оподаткування частки нерозподіленого прибутку підприємств, що використовується для реінвестування) бали кожного показника множаться на 1/7, а потім складаються, тобто вони мають однакову вагу. При цьому 4 із 7 показників – якісні (текстові) та піддаються додатковій переоцінці;

- ✦ індекс розраховується лише для 38 країн ОЕСР, що унеможливає проведення детального порівняння податкових систем України та деяких її країн-партнерів» [14, с. 119].

Автором дослідження запропоновано методичний підхід до інтегральної оцінки систем оподаткування країн Європи на основі моделі ітераційного методу головних компонентів (рис. 2). На першому етапі для побудови

математичної моделі інтегрального індексу систем оподаткування обчислюються безрозмірні індикатори, що відображають вибрані показники податкової системи, а також визначаються центровані індикатори \hat{x}_{ij} :

$$x_{ij} = \frac{P_{\max} - P_{ij}}{P_{\max} - P_{\min}}, \quad \hat{x}_{ij} = x_{ij} - \sum_{i=1}^n x_{ij} / n, \quad (1)$$

де P_{ij} – значення j -го показника для i -ї країни; P_{\min} , P_{\max} – мінімальне та максимальне значення показників стовпця j ($i = 1..n$, n – кількість країн; $j = 1..k$; k – число індикаторів).

Умова мінімізації цільової функції має вигляд

$$F(w, f) = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^k (\hat{x}_{ij} - w_j^{(1)} f_{i1})^2 \rightarrow \min, \quad (2)$$

де \hat{x}_{ij} – центровані індикатори; $w_j^{(1)}$ – власні вектори; f_{i1} – перша головна компонента.

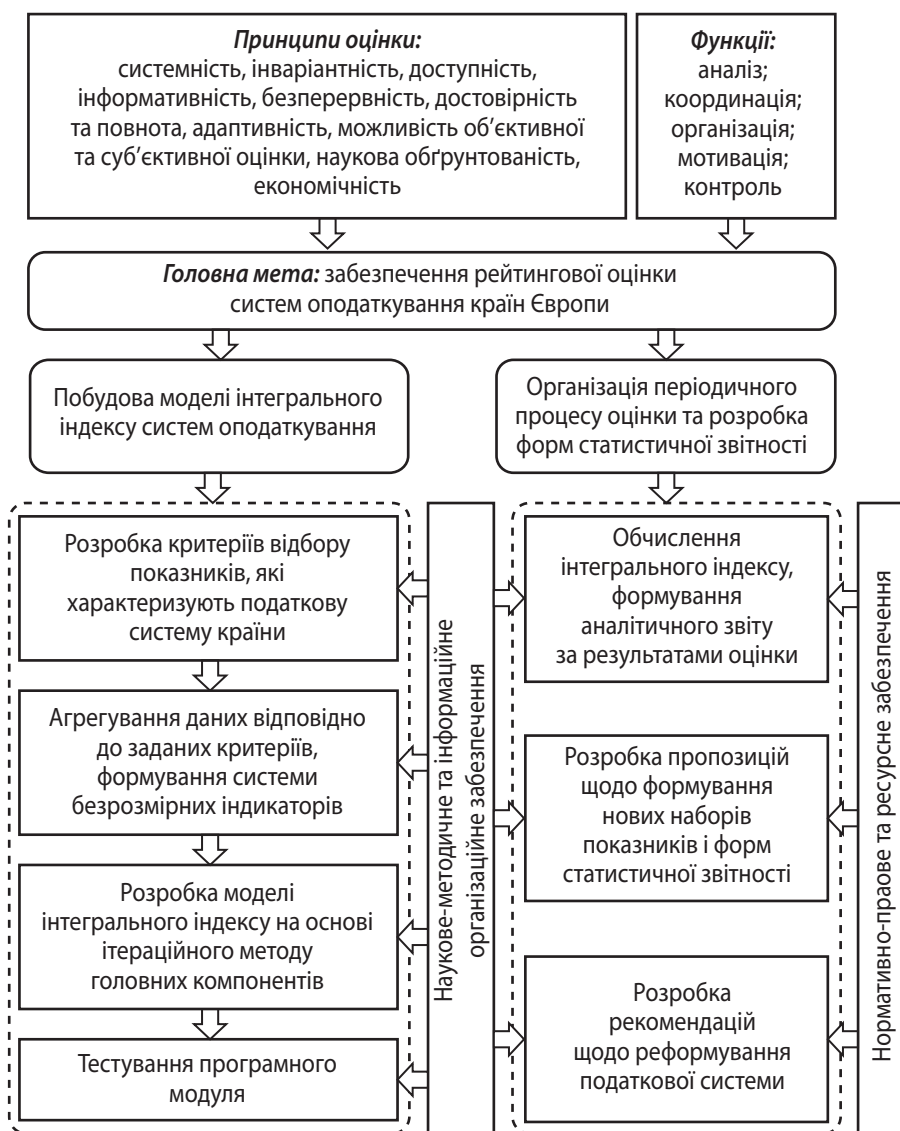

Рис. 2. Методичний підхід до інтегральної оцінки систем оподаткування

Джерело: авторська розробка.

На рис. 3 наведено алгоритм розрахунку інтегральної оцінки систем оподаткування з використанням ітераційного методу головних компонентів, отриманий на основі умови (2). Зазначимо, що застосування цього методу обчислення головних компонентів не потребує розв'язання рівняння k -го порядку для визначення власних значень λ , що суттєво спрощує процедуру розрахунку.

інтегральний індекс. У нашому випадку цей показник дорівнює 0,63. Рейтинг країн Європи за результатами інтегральної оцінки наведено на рис. 4.

Результати інтегральної оцінки засвідчують чітку залежність між рівнем номінальних податкових ставок і позицією країни в рейтингу: лідерами виступають країни з низькими ставка-

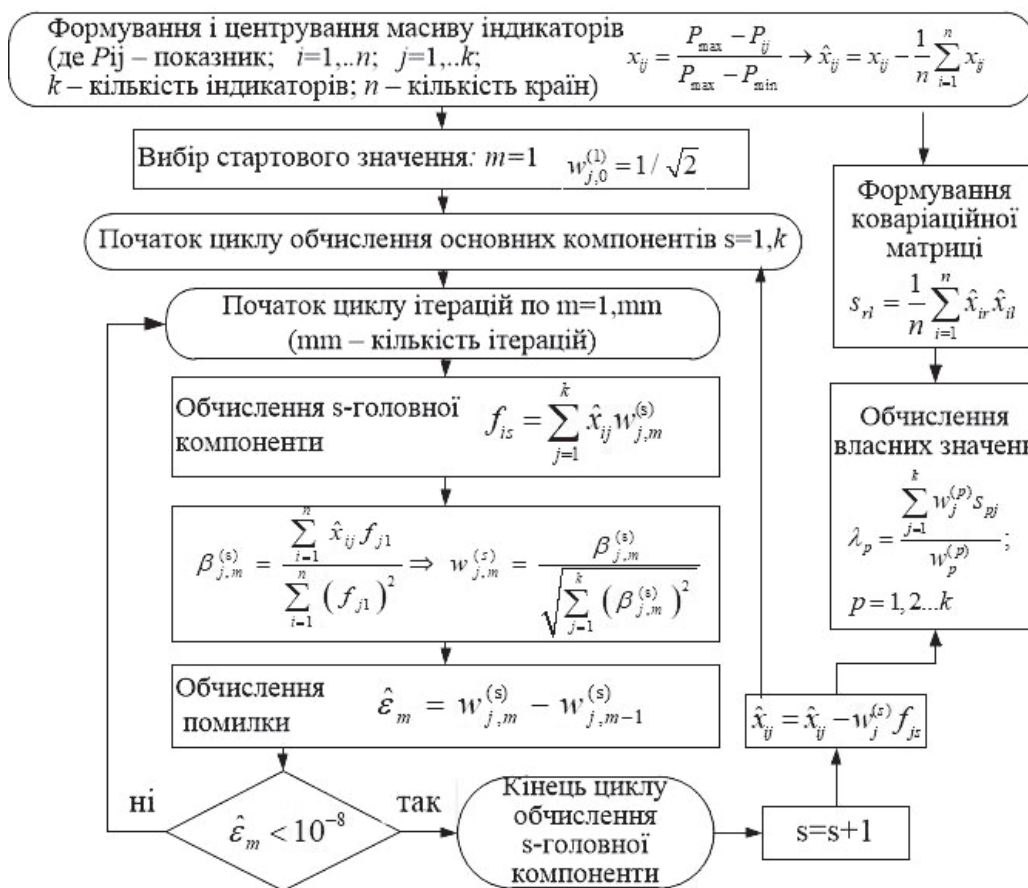

Рис. 3. Алгоритм розрахунку інтегральної оцінки систем оподаткування за допомогою ітераційного методу головних компонентів

Джерело: авторська розробка.

Застосування Visual Basic for Applications дає змогу реалізувати програмний код відповідно до запропонованого алгоритму, що забезпечує можливість проведення інтегральної оцінки засобами MS Excel без використання спеціалізованих вартісних статистичних програмних продуктів.

Застосування запропонованої моделі забезпечує об'єктивне формування рейтингової оцінки податкових систем європейських країн на основі порівняльного масиву даних щодо основних податкових ставок, наведених у джерелах [15–17] (табл. 1).

У більшості випадків, при виконанні умови першу головну компоненту f_{j1} можна розглядати як

ми податку на прибуток і помірним оподаткуванням доходів фізичних осіб (Болгарія, Угорщина, Румунія). Позиція України (4 місце) характеризується відносною збалансованістю ставок, однак потенціал покращення рейтингу пов'язаний передусім із оптимізацією структури прямого оподаткування.

Водночас Франція, Португалія, Іспанія, Бельгія з високими граничними ставками ПДФО (понад 50%) демонструють найнижчі значення індексу незалежно від рівня ПДВ чи корпоративного податку, що свідчить про домінуючий вплив персонального оподаткування на загальну конкурентоспроможність податкової системи в межах запропонованої моделі. Показово, що навіть країни з помірним ППП (Ірландія – 12,5%) втрачають позиції через дуже високий ПДФО (48%).

Податкові ставки країн Європи на початок 2026 р.

№ з/п	Країна	P ₁	P ₂	P ₃	№ з/п	Країна	P ₁	P ₂	P ₃
1	Австрія	23,0%	55,0%	20%	17	Литва	17,0%	32,0%	21%
2	Бельгія	25,0%	53,5%	21%	18	Люксембург	23,9%	45,8%	17%
3	Болгарія	10,0%	10,0%	20%	19	Мальта	35,0%	35,0%	18%
4	Хорватія	18,0%	33,0%	25%	20	Нідерланди	25,8%	49,5%	21%
5	Чеська Республіка	21,0%	23,0%	21%	21	Норвегія	22,0%	39,6%	25%
6	Данія	22,0%	60,5%	20%	22	Польща	19,0%	36,0%	23%
7	Естонія	24,0%	24,0%	22%	23	Португалія	29,5%	53,0%	23%
8	Фінляндія	20,0%	45%	25%	24	Румунія	16,0%	10,0%	21%
9	Франція	25,8%	55,4%	20%	25	Словаччина	24,0%	35,0%	23%
10	Німеччина	30,1%	47,5%	19%	26	Словенія	22,0%	50,0%	22%
11	Греція	22,0%	44,0%	24%	27	Іспанія	25,0%	54,0%	21%
12	Угорщина	9,0%	15,0%	27%	28	Швеція	20,6%	52,3%	25%
13	Ісландія	20,0%	46,3%	24%	29	Швейцарія	19,6%	39,7%	8%
14	Ірландія	12,5%	48,0%	23%	30	Туреччина	25,0%	40,8%	20%
15	Італія	27,8%	47,2%	22%	31	Україна	18,0%	23,0%	20%
16	Латвія	20,0%	36,0%	21%	32	Велика Британія	25,6%	45,0%	20%

Примітка: P₁ – сукупна ставка податку на прибуток підприємств; P₂ – максимальна ставка ПДФО; P₃ – ставка ПДВ / податку з продажу.

Джерело: складено за [15–17].

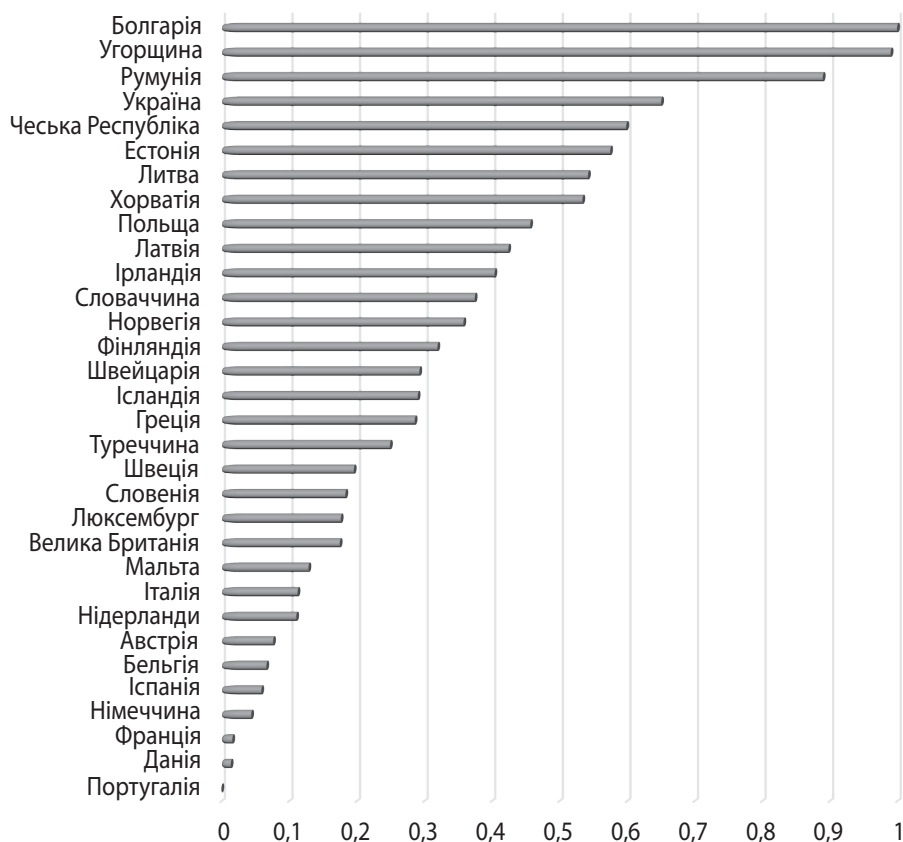

Рис. 4. Рейтинг країн Європи за інтегральним індексом на початок 2026 р.

Джерело: розраховано автором на підставі даних [15–17].

Зазначимо, що запропонована модель добре відображає «ставкову конкурентоспроможність», проте не враховує базу оподаткування, податкові пільги, особливості адміністрування та фактичний рівень податкового навантаження. Тому її результати радше характеризують інтегральний індекс фіскальної жорсткості, ніж повну конкурентоспроможність податкової системи. Водночас це не заперечує можливості застосування запропонованої моделі для повноцінної оцінки конкурентоспроможності податкових систем країн на основі даних Center for Global Tax Policy, що було апробовано в дослідженні [14].

Висока позиція України в рейтинговій оцінці зумовлена порівняно помірними ставками ключових податків: за ставкою податку на прибуток країна посідає шосте місце, за рівнем оподаткування доходів фізичних осіб (18% + 5% військового збору) – п'яту позицію, за ставкою ПДВ – перебуває в межах 6–11 місць.

Водночас проблемним аспектом залишається складність адміністрування податків, особливо у сфері діяльності ФОП і малого бізнесу. Чинна модель ПДВ із базовою ставкою 20% застосовується до широкого кола товарів і послуг без суттєвої диференціації, що знижує гнучкість системи. Додаткові труднощі створює механізм «першої» та «другої» події при формуванні податкового кредиту та податкових зобов'язань. Крім того, українські підприємства мають менші можливості компенсації фінансових втрат порівняно з компаніями розвинених економік.

Ходж С., Брей Ш. (Hodge S., Bray S.) [18] обґрунтовують, що податкова політика під час війни має бути спрямована не на максимізацію короткострокових доходів, а на збереження потенціалу економічного зростання. У дослідженні позитивно оцінюють рішення українського уряду не підвищувати основні податкові ставки і, тим самим, не повторювати помилки більшості країн Європи, які під час світових війн вводили високі прогресивні податки. Проте зростання оборонних видатків і витрат на відновлення інфраструктури формує складну дилему: підвищення військового збору (що й сталося з грудня 2024 р. – 5%) та запровадження додаткового податку з обороту або перегляд ставки ПДВ. На думку авторів, післявоєнний розвиток має ґрунтуватися на простій та конкурентоспроможній податковій системі (модель «10-10-10», єдиний податок, податок на розподілений прибуток), що дасть змогу зменшити тіньову економіку, корупційні ризики та стимулювати інвестиції.

Підвищення ставки податку на додану вартість зазвичай має короткостроковий проінфля-

ційний ефект, оскільки суб'єкти господарювання частково перекладають додаткове податкове навантаження на кінцевих споживачів через коригування цін. В Естонії у 2024 р. ставка ПДВ була збільшена з 20% до 22%, що зумовило додатковий внесок в інфляцію на рівні близько 0,8–1,2 в. п. протягом перших місяців після змін. Водночас вплив не мав різкого характеру завдяки конкурентному середовищу та частковому поглинанню зростання витрат бізнесом. У Румунії у 2023–2024 рр. підвищення базової та окремих знижених ставок також спричинило одноразове прискорення темпів зростання цін, передусім у секторі послуг і на ринках із невисокою рентабельністю.

Вице-президент ICC Ukraine Д. Олексієнко впевнений, що «збільшення військового збору та введення податку з обороту матимуть більш безпосередній вплив на бізнес-середовище, потенційно призводячи до скорочення інвестицій і робочих місць. З іншого боку, підвищення ПДВ вплине на всіх споживачів, вдаривши в першу чергу по найменш захищеним верствам населення» [19]. Як альтернатива пропонуються реформування Державної митної служби, інтенсифікація боротьби з тіньовим сектором економіки, використання депозитних сертифікатів НБУ.

Так чи інакше, у повоєнний період у процесі євроінтеграції України актуалізується проблема реформування вітчизняної системи оподаткування з метою її спрощення та підвищення ефективності.

За оцінками міжнародних досліджень, понад 40% економічної активності в Україні може припадати на неформальний сектор, що суттєво обмежує податкову базу та ускладнює ефективне адміністрування податків. На думку експертів Центру економічної політики (CEPR), «уряд має слабку інституційну спроможність забезпечувати ефективний збір податків. Податкову систему часто сприймають як несправедливу, оскільки вона надає перевагу тим, хто може легко ухилитися від сплати податків. Ситуація ускладнюється корупцією серед самих податківців. Податкові ставки в Україні загалом відповідають ставкам в інших країнах регіону, а податкове навантаження не є надмірно високим за стандартами подібних економік. Обґрунтовані скарги на податкову систему України стосуються не середніх податкових ставок, а відсутності передбачуваності, довільного тлумачення правил податковими інспекторами (а отже, вибіркового переслідування) та високих витрат на дотримання законодавства» [1, с. 12, 19]. У цьому контексті також розглядається можливість приєднання України до глобальної ініціативи мінімального податку

на прибуток у межах «інклюзивної архітектури» ОЕСР.

Серед моделей реформування податкової системи активно обговорюється концепція «10-10-10», яка передбачає уніфікацію ставок основних податків на рівні 10%, цифровізацію податкової служби та скорочення кількості неефективних податків. Зокрема, пропонується заміна податку на прибуток податком на розподілений прибуток (10%), заміна ПДВ податком із роздрібного продажу (10%), зниження ставок ПДФО та ЄСВ до 10%, реформування спрощеної системи оподаткування, а також поступове скасування військового збору після завершення воєнного стану.

Основні переваги та недоліки запропонованої податкової системи наведено на *рис. 5*.

зобов'язань і стабільніше макроекономічне середовище. В Україні ж ефект детінізації може проявлятися повільніше, тоді як фіскальні втрати можуть виникнути швидше. На думку автора, більш безпечною виглядала б поетапна модель запровадження з тестовим періодом, ніж одномоментне впровадження реформи.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтвердило доцільність застосування альтернативного інтегрального підходу до оцінки податкових систем країн Європи на основі ітераційного методу головних компонентів. Запропонована модель дозволяє сформувати об'єктивну рейтингову оцінку на базі порівняльного масиву даних щодо ключових податкових ставок і спрощує розрахункову процедуру порівняно з ба-

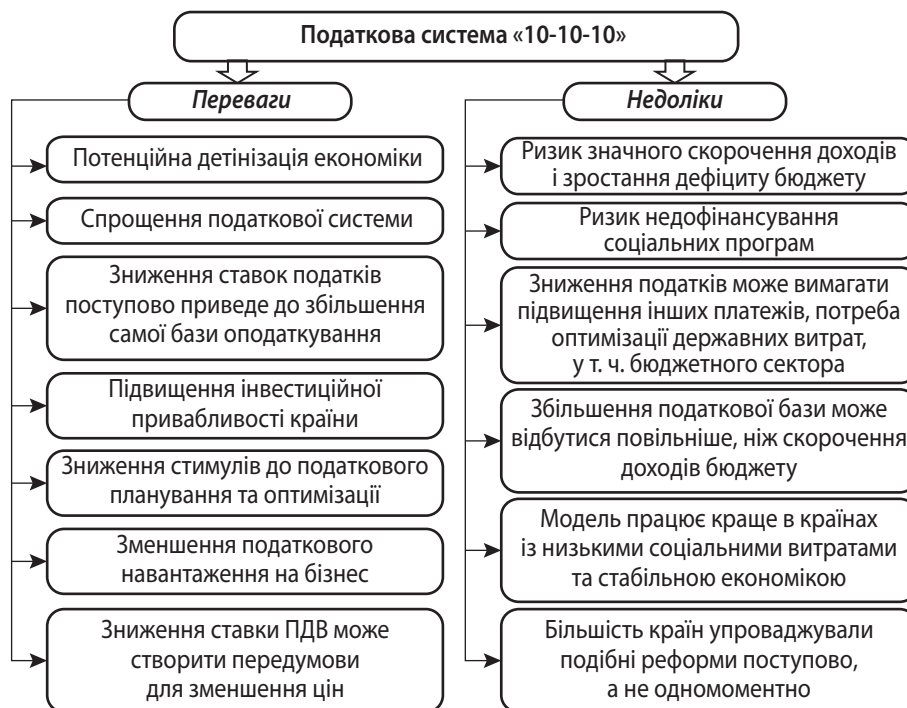

Рис. 5. Переваги і недоліки податкової системи «10-10-10»

Джерело: авторська розробка.

Модель із єдиними ставками 10% для ПДФО, податку на прибуток і ПДВ виглядає привабливо з точки зору простоти та детінізації. Але головний ризик – короткострокове падіння бюджетних доходів, особливо в умовах воєнних видатків. Україна має високу частку соціальних та оборонних витрат, тому різке зниження ставок без компенсаторів може створити дефіцит і збільшити залежність від зовнішнього фінансування.

Другий аспект – структура економіки. У країнах, де подібна модель застосовувалася, економічна база була іншою: менший обсяг соціальних

гатокомпонентною методологією ІТСІ. Результати інтегральної оцінки засвідчили, що позиції країн у рейтингу значною мірою визначаються рівнем граничних ставок оподаткування, передусім ПДФО.

Проведений аналіз свідчить, що конкурентні позиції України в міжнародних податкових рейтингах зумовлені не завищеним рівнем ставок, а відносно помірним податковим навантаженням на прибуток, доходи фізичних осіб і споживання. Водночас ключовим стримуючим чинником залишається інституційна слабкість системи адміністрування, що проявляється у складності проце-

дур, низькій передбачуваності застосування норм і високих витратах на їх дотримання. Отже, проблема української податкової системи має переважно якісний, а не кількісний характер.

З урахуванням критичної оцінки запропонованої концепції моделі радикального зниження ставок, зокрема «10-10-10», не мають достатнього емпіричного обґрунтування щодо підвищення фіскальної ефективності та нарощування доходів бюджету. Спрощення структури ставок саме по собі не гарантує ані детінізації економіки, ані розширення податкової бази, особливо в умовах воєнних і післявоєнних бюджетних обмежень. Підвищення конкурентоспроможності податкової системи України доцільно пов'язувати не з механічним зниженням податкового навантаження, а з удосконаленням адміністрування, цифровізацію контролю, забезпеченням стабільності правил оподаткування та узгодженням із міжнародними стандартами мінімального корпоративного оподаткування.

Подаальші наукові дослідження варто спрямувати на оцінювання реального фіскального потенціалу альтернативних моделей податкової реформи; розрахунок бюджетних втрат і компенсаторних механізмів у разі зниження ставок; моделювання впливу параметрів податкової системи на структуру доходів бюджету, інвестиційну активність і макроекономічну стабільність; а також на розроблення інтегральних індикаторів, що враховують не лише рівень ставок, а й інституційну якість та ефективність адміністрування. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Повоєнна макроекономічна архітектура для України / Беккер Т., Айхенгрін Б., Городніченко Ю. та ін. Centre for Economic Policy Research, 2023. URL: https://cepr.org/system/files/2023-07/RapidResponse3_Ukr.pdf
2. Андрущенко В. Л., Турчак Т. В. Податкові системи зарубіжних країн : навч. посіб. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 210 с.
3. Фаренюк Н. В. Податкова політика зарубіжних країн : навч. посіб. Київ, 2025. 128 с.
4. Хачатурян В. Х. Порівняльний аналіз податкової політики України та країн Заходу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 560–563. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/134>
5. Стащук О., Маслов Р. Податкова система України та країн Європейського Союзу: порівняльний аспект. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2024. № 3. С. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-03-65-72>

6. Мацедонська Н. І. Світовий досвід функціонування податкової системи та його імплементація в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 2. С. 338–345. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/19_2019/51.pdf
7. Islamli J. State analysis of tax systems and tax accounting of individual EU countries. *Public Policy and Accounting*. 2024. Vol. 1. Iss. 9. P. 39–51. DOI: [https://doi.org/10.26642/ppa-2024-1\(9\)-39-51](https://doi.org/10.26642/ppa-2024-1(9)-39-51)
8. Mengden A., Nieder A. International Tax Competitiveness Index 2025. *Tax Foundation*. 2025. URL: <https://taxfoundation.org/research/all/global/2025-international-tax-competitiveness-index/>
9. Олейнікова Л. Г. Конкурентоспроможність податкової системи: теорія та практика : монографія. Запоріжжя, 2020. 536 с.
10. Tiutiunyk I., Taranenko V., Mazurenko O. et al. International tax competition as an element of the country's marketing strategy. *Innovative Marketing*. 2023. Vol. 19. Iss. 4. P. 297–309. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/im.19\(4\).2023.24](http://dx.doi.org/10.21511/im.19(4).2023.24)
11. Фролова Н. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності системи оподаткування прибутку підприємств України. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 1. С. 145–159. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2021.01.145>
12. Bray S., Hodge S., Mengden A. European Tax Policy Scorecard: How Competitive is Ukraine's Tax System Relative to EU Member States? *Tax Foundation Europe*. 2023. URL: <https://taxfoundation.org/blog/ukraine-tax-system-eu-member-states/>
13. Mengden A. International Tax Competitiveness Index 2025. *Tax Foundation. Center for Global Tax Policy*. 2025. URL: https://taxfoundation.org/wp-content/uploads/2025/10/International_Tax_Competitiveness_Index_2025_10-21.pdf
14. Андрущенко О. А., Мордовцев С. М. Методичний підхід до рейтингової оцінки конкурентоспроможності податкових систем країн Європи. *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 117–123. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-117-123>
15. Enache C. Corporate Income Tax Rates in Europe, 2026. *Tax Foundation Europe*. 2026. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/eu/corporate-income-tax-rates-europe/>
16. Mengden A. Top Personal Income Tax Rates in Europe, 2026. *Tax Foundation Europe*. 2026. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/eu/top-personal-income-tax-rates-europe/>
17. Mengden A. VAT Rates in Europe, 2026. *Tax Foundation Europe*. 2026. URL: <https://taxfoundation.org/data/all/eu/value-added-tax-vat-rates-europe/>
18. Hodge S., Bray S. Tax Reform Is Key to Ukraine's Economic Health, Now and after the War. *Tax Foundation Europe*. 2023. URL: <https://taxfoundation.org/blog/ukraine-tax-reform-economy/>
19. Олексієнко Д. Чи існують альтернативи урядовим ініціативам із підвищення податків? *Дзеркало тижня*. 12 серпня 2024 р. URL: <https://zn.ua/ukr/reforms/chi-isnuyut-alternativi-urjadovim-initsiativam-iz-pidvishchennja-podatkov.html>

REFERENCES

- Andrenko O. A. & Mordovtsev S. M. (2024). Metodichnyi pidkhid do reitynhovoї otsinky konkurentospromozhnosti podatkovykh system krain Yevropy [Methodical approach to the rating assessment of tax systems competitiveness of European countries]. *Biznes Inform*, 1, 117–123. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-117-123>
- Andrushchenko V. L. & Turchak T. V. (2021). *Podatkovi systemy zarubizhnykh krain: navch. posib.* [Tax systems of foreign countries: study guide]. Irpin: Universytet DFS Ukrainy.
- Bekker T., Aikhenhrin B. & Horodnichenko Yu. (2023). Povienna makroekonomichna arkhitektura dlia Ukrainy [Post-war macroeconomic architecture for Ukraine]. *Centre for Economic Policy Research*. https://cepr.org/system/files/2023-07/RapidResponse3_Ukr.pdf
- Bray S, Hodge S. & Mengden A. (2023). European Tax Policy Scorecard: How Competitive is Ukraine's Tax System Relative to EU Member States?. *Tax Foundation Europe*. <https://taxfoundation.org/blog/ukraine-tax-system-eu-member-states/>
- Enache S. (2026). Corporate Income Tax Rates in Europe, 2026. *Tax Foundation Europe*. <https://taxfoundation.org/data/all/eu/corporate-income-tax-rates-europe/>
- Fareniuk N. V. (2025). *Podatkova polityka zarubizhnykh krain: navch. posib.* [Tax policy of foreign countries: study guide]. Kyiv.
- Frolova N. (2021). Otsinka mizhnarodnoi konkurentospromozhnosti systemy opodatkovannia prybutku pidpriemstv Ukrainy [Assessment of international competitiveness of the corporate income tax system of Ukraine]. *Ekonomika i prohozuvannia*, 1, 145–159. <https://doi.org/10.15407/eip2021.01.145>
- Hodge S. & Bray S. (2023). Tax Reform Is Key to Ukraine's Economic Health, Now and after the War. *Tax Foundation Europe*. <https://taxfoundation.org/blog/ukraine-tax-reform-economy/>
- Islamli J. (2024). State analysis of tax systems and tax accounting of individual EU countries. *Public Policy and Accounting, Iss. 9*(Vol. 1), 39–51. [https://doi.org/10.26642/ppa-2024-1\(9\)-39-51](https://doi.org/10.26642/ppa-2024-1(9)-39-51)
- Khachaturian V. Kh. (2024). Porivnialnyi analiz podatkovoi polityky Ukrainy ta krain Zakhodu [Comparative analysis of tax policy of Ukraine and Western countries]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, 3, 560–563. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/134>
- Matsedonska N. I. (2019). Svitovyi dosvid funktsionuvannia podatkovoi systemy ta yoho implementatsiia v Ukraini [World experience of the tax system functioning and its implementation in Ukraine]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 2, 338–345. https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/19_2019/51.pdf
- Mengden A. (2025). International Tax Competitiveness Index 2025. *Tax Foundation*. Center for Global Tax Policy. https://taxfoundation.org/wp-content/uploads/2025/10/International_Tax_Competitiveness_Index_2025_10-21.pdf
- Mengden A. & Nieder A. (2025). International Tax Competitiveness Index 2025. *Tax Foundation*. <https://taxfoundation.org/research/all/global/2025-international-tax-competitiveness-index/>
- Mengden A. (2026). Top Personal Income Tax Rates in Europe, 2026. *Tax Foundation Europe*. <https://taxfoundation.org/data/all/eu/top-personal-income-tax-rates-europe/>
- Mengden A. (2026). VAT Rates in Europe, 2026. *Tax Foundation Europe*. <https://taxfoundation.org/data/all/eu/value-added-tax-vat-rates-europe/>
- Oleinikova L. H. (2020). *Konkurentospromozhnist podatkovoi systemy: teoriia ta praktyka: monohrafiia* [Competitiveness of the tax system: theory and practice: monograph]. Zaporizhzhia.
- Oleksiienko D. (2024, August 12). Chy isnuut alternatyvy uriadovym initsiatyvam iz pidvyshchennia podatkiv? [Are there alternatives to government initiatives to raise taxes?]. *Dzerkalo tyzhnia*. <https://zn.ua/ukr/reforms/chi-isnujut-alternativi-urjadovym-initsiatyvam-iz-pidvishchennja-podatkov.html>
- Stashchuk O. & Maslov R. (2024). Podatkova systema Ukrainy ta krain Yevropeiskoho Soiuzu: porivnialnyi aspekt [Tax system of Ukraine and countries of the European Union: comparative aspect]. *Ekonomichni chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 3, 65–72. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-03-65-72>
- Tiutiunyk I., Taranenko V. & Mazurenko O. (2023). International tax competition as an element of the country's marketing strategy. *Innovative Marketing, Iss. 4*(Vol. 19), 297–309. [http://dx.doi.org/10.21511/im.19\(4\).2023.24](http://dx.doi.org/10.21511/im.19(4).2023.24)

Стаття надійшла до редакції / Received: 07.03.2026
 Статтю прийнято до публікації / Accepted: 20.03.2026
 Опубліковано / Published: 30.04.2026